

Mur Insel av Vito
Acconci, Graz,
Österrike,
Foto Leo Gullbring

MÅNADENS TANKE

DECEMBER 2011

HISTORIEN SOM PROJEKTERINGSINSTRUMENT?

Leo Gullbring

Bygga högt. Förtätat. Hållbart. New urbanism. Svensk stadsplanerings recept för stadsbyggnad är enkla och slagkraftiga. Men är det de fysiska strukturerna med gatunät och kvarter som bygger staden, eller är det snarare de sociala och kulturella rummen?

Leo Gullbring arbetar som frilansande arkitektur- och designskribent sedan två decennier, för närvarande är han även adjunkt i design-teori vid Malmö Högskola. Läs mer på <http://www.calimero.se>

Det dök upp en underlig text i DN Stockholm i mitten av hösten. Jerker Söderlind ondgjorde sig över arkitekter, byråkrater och egoistiska bygglovsöverklagande medborgare på tvärs med de heliga marknadskrafterna. Istället för att likt "felutbildade kartongarkitekter" bygga pastischer på funklådor vill han bygga 1800-talspastischer i stil med Järla Sjö i Nacka, S:t Erik i Stockholm och Jakriborg i Skåne. Jämförelserna mellan idag och 1800-talet haltar betänkligt, det var knappast några fria marknadskrafter som producerade arkitektur och stadsplaner för två sekler sedan. Jag är ändå tacksam för Söderlinds debattartikel eftersom han helt resolut avsäger sig sin arkitekttitel, det krävs ju knappast någon arkitektutbildning för att bygga pastischer. Och visst ligger det något mycket frestande i Söderlinds idé om att frånta medborgare deras överklaganderätt vid nybyggen och underminera Boverkets kvalitetssäkrande roll, det erkänner nog de flesta arkitekter som arbetat för den kinesiska regimen.

Att göra historien till ett projekteringsinstrument är förstås bekvämt. Men det har hänt en hel del sedan både 1800-talet och Hansastädernas tid. Går det verkligen att vrida tiden tillbaka och hoppas att allt blir lika lugnt och harmoniskt som förr, bara husen byggs i något som ser ut som tegel och sten? Istället för att försöka förstå stadens kaos och kalejdoskopiska mångfald reduceras den till lättillgängliga bilder som kan målas på de stora byggbolagens slentrianmässiga huskroppar. Och inte underligt att ordet stadsmässighet dyker upp överallt oavsett om man nu är nyurbanist eller modernist. Detta vaga begrepp har länge fungerat som en skygglapp. Istället för att försöka förstå stadens komplexitet har stadsbyggnadsfrågorna reducerats till att handla om bilden av stad. Men är det inte snarare så att stadens sociala och kulturella rum borde vara utgångspunkten för vår tids stad? Var finns människorna i Söderlinds billiga imitation av 1800-talsstaden eller i lättfunkisprojekt som Hammarby Sjöstad? Är det snarare inte så att det är vår tids utmaningar som borde vara utgångspunkten för en ny typ av urbanism? En allt större andel singlar och upplösta familjer ställer krav på lägenheter som inte endast ser till kärnfamiljen utan också har flexibilitet att rymma splittrade familjer med bonussyskon och plastföräldrar. Ett nytt offentligt rum som ger plats för både konflikter och gemenskap. Fysiska och virtuella rum som möts i en tid när Internets sociala medier blir viktigare än relationer människa till människa.

I mina ögon är staden svårfångad. Den är ljud, lukter, taktilitet, överlagrade strukturer, ett myller av människor, skitig och skön, synlig och osynlig. Staden bjuder processer i ständig förändring. Den är lika mycket ett fysiskt som socialt, kulturellt och mentalt rum, och den har plats både för konfrontation och för gemenskap. Gator, byggnader, parker bygger fysiska rumsligheter. Människors verksamheter, möten och konflikter samsas med drömmar om historia och framtid. Sociala och mentala rum överlagrar de rent fysiska strukturerna. Samtidigt bryter konsumism och en allt starkare individualism upp och ifrågasätter de kollektiva offentliga rummen. Nya livsstilar och subkulturer tar plats och kräver sina egna stadsrum. Den italienske stadsplaneraren Bernardo Secchi fångar utmaningarna när han hävdar att staden byggs som en kontinuitet med episk karaktär, samtidigt som den ska ge utrymme för förändring och fragmentarisering. 1800-talets kvartersstad må vara mer attraktiv än modernismens monofunktionella ABC-stad och Miljonprogram, men bägge lösningarna är lika anakronistiska idag. När Söderlind säger att nya modeller är bättre än gamla när det gäller det mesta förutom arkitektur, missar han, likt de flesta svenska byggherrar och arkitekter, den arkitekturevolution som drabbat omvärlden alltsedan uppförandet av Frank Gehrys Guggenheim-museum i Bilbao och Daniel Libeskind's Judiska museum i Berlin. Datorn som rit-, skiss- och produktionsinstrument överbryggar den historiska uppdelningen emellan humaniora och naturvetenskap, den upplöser motsättningen mellan konst och teknik när golv, väggar, tak sömlöst flätas samman i verk som ligger bortom arkitekturmodernismens abstrakta formspråk. Referensen är inte 1800-talet utan snarare barock och gotik, fria former som bär på berättelser som fulländar

det funktionella. Om arkitekturrevolutionens främsta nyskapare får arbeta med stadsplanering och bostäder istället för med museer och konserthus, så kan de kanske ta död på en dröm om arkitekturen som ett hantverk där man lär sig bygga med tegel, till förmån för en arkitektur som arbetar med ett helt spektrum av gestaltningsidéer bortom stadsmässighetens torftighet.